

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 15.

V Ljubljani, 1. avgusta 1889. l.

XXIX. leto.

L ali v.

Da Slovenci res počasi napredujemo, ni čuda, ker si stavimo sami premnogo zaprek na pot. Ta bi bil rad nekoliko bolj „po starem“, drugemu je isto, bodi si starina ali novina — revež ni ne tič, ne miš. Vse mu je prav. Tretji so zopet ljudje, ki bi radi, da se kar čez noč prelevimo ter ne vedé, da postanemo s tem posebna kasta, hočejo, naj bi izgovarjali „l“ vsi, povsodi in vselej. Naglost res ni pridna. Tudi v jeziku se ne dá, kar od danes do jutri doseči, da bi vsi izrekli infinitivom končnice in opisovalnim deležnikom „l“.

Mnogo je temu krivo, da se je doslej premalo pazilo na to. Vsako zrnce nam mora biti dobrodošlo, če se le dá uporabiti v to, da ž njim pomoremo naši mladini in s tem naši sveti stvari do željenega smotra. In baš zaglavljeni zadatek ni najdrobnejše zrnce, koje se mora osnažiti in zdrobiti v lepo belo moko. Da smo uprav v tem mnogo za drugimi národi, to razvidi morda vsak, kogar bode volja, da prečita te skromne vrstice. Žalostno, v istini žalostno, a resnično, povsema resnično polje razgrinja se pred našimi očmi . . . povsema pusta, malo obdelana zemlja.

Mislimo si samo naobraženi svet, našo, slovensko inteligencijo. Kedo pod milim Bogom izgovarja v navadni konverzaciji glagole v omenjenih oblikah pravilno? Ne trdim, da ne morda v govorih, napitnicah i. t. d.; ali sicer v nikakem drugem slučaju. Imamo tudi takih mož, kateri so pravi narodnjaki in rodoljubi kakor v drugem tako tudi v tem smislu. Mnogo gg. tovarišev je z menoj istih misli, menim, da tudi istega čina. Dal Bog, da bi bila naša večina, ali bojim se Tudi vsa logika in vsa metodiška pravila kažejo, da mora biti tako, kakor jezik res učimo, ne pa po izgovoru. Ni prav tako, kakor je, pač pa je prav, kakeršen bi moral jezik biti. Ali da ne zajdem v to prežalostno stran národnega našega telesa, smelo zatrjujem, da imamo mož, pravih vrlih mož, kateri govore našo mило materinščino v istini tako lepo, kakor je res sama lepa. Človek, kateri ima čut in srce za čistost jezika, misli si, čuvši take glašove, da mu doní na uhó drobljenje slavčka v tihi, skrivnostni majnikovi noči. Zdi se nam, da so taki glasovi slični žuborenju studenčka v mirnem, bujno zelenem gozdu. To je zares nekaj, kar zvedavost nehoté sili, da se nam pozornost obrne tja, od koder se po navadni zavijajoči govorici obolelo uhó ozdravlja z mило zvočnimi glasovi predivne naše slovenščine. Res, to je nekaj, kar bi nam moralo biti vsem brez izimka pravi pravcati uzor. Saj užé naš estetiški čut, srce samo nam kaže, da jezik, kakeršen govori naša inteligencija (tudi učitelji) ni takov, kakeršen bi moral biti, to je, ta jezik ni književni naš jezik. Kaj pa

je? To je kompôt od vseh mogočih dijalektov slovenskih; za podlogo ali bazis mu je pa vsakako dialekt rojstvenega kraja ali pa kraja, v kojem je bil kedo izrejen.

Tako malo nam je na umu čistota v izreki!

Užé uhó samo nam pravi, da končnice **ou**, **au**, **eu**, **iu** se nikako ne morejo ujemati z blagozvočjem našega jezika. To res nekako diší po rumunščini

Da bi se hitreje bližali drugim Jugo-slovanom, ako bi izgovarjali **l**, kakor v raznih dijalektih, to je nekaj takega, kakor če kdo trdí, da bi bili Rusi, če bi izgovarjali privedniški genit. 1. in 3. osebe gen. masc. et neutr. na **ago** mesto **ega**. Naši južni bratje Hrvati in Srbi res izrekajo opisovalni deležnik v moškem spolu jednine na **o**, koji dodajo deblu nedoločnikovemu; ali je to čisti **o**, nikdar niti malo sličen kakemu **u**. In ta **o** se izgubi precej v drugem spolu in številu povzevši svojo prvotno obliko. Držé se pa tega pravila pri vseh na **l** se zvršujočih samostalnikih; v tem, ko se je pri nas kolikor toliko užé ukoreničilo, da rekamo raje **stol** no **stô** ali **stou**. Pri glagolu pa kakor navlašč ne gre in ne gre!

Ali pomisli, dragi čitatelj, pomisli, udari se po prsih ter pokličí na pomoč barem prav malo, malo čestico estetiškega čuta ter primerjaj hrvatsko-srbske končnice **ô**, **uo**, **ao**, **io** in one v naših dijalektih: **ou**, **au**, **eu**, **iu**. No, zdaj pa sodi sam!

Ako se ne bomo drugače približevali Hrvato-Srbom, no da puščamo svoj jezik neolikan, ta pot je silno čudna. —

Lepa, da rečem prelepa navada nekaterih učiteljev je, da izgovarjajo te glagolske oblike pravilno ne samo pri jezikovnem pouku, temveč vedno. Prekrasno bi bilo, da bi je izgovarjali tudi v socijalnem življenji, ali to ni povsodi še mogoče; barem učitelji med sabo in v dotiki z inteligencijo naj bi govorili čisto. Tudi v tem slučaju se moramo učiti od sosedov svojih. Glejmo Nemce! Njihova inteligenca govori med seboj večinoma književno, ne samó s ptujci, temveč v javnosti sploh. Ako se snidejo naobraženi Lahi, govoré po možnosti tudi toskanščino. Hrvatska inteligenca (dakako da národna) govori književni dialekt z večine. Kako da ne bi mi, Slovenci, ki tolikokrat in tako radi bobnamo po svoji národni koži, zakaj ne bi tudi mi jeli uvajati mile književne govornice svoje v društva, da bi oživel pravi književni jezik in se opustila ostrizena in oškrnjana méšavnica, kakeršno imamo zdaj.

Da učitelj mora v šoli govoriti pravilno, to zahtevajo užé didaktiška in metodiška pravila ter vzgojeslovje. Kako n. pr. naj bode učitelj uzor dovršenosti v jeziku, če sam ne govori boljše od drugih. Nasprotje dokazovati, ali sploh trditi, bil bi pravcati „unsens“. Od kod naj mladina sliši lepih oblik ter se jim privadi, če ne baš iz ust učitelja svojega?

Ako učitelj tedaj v šoli govori in izgovarja čisto, priučí se deca lepemu jeziku, da ne bode ta ali on pozneje debelo gledal, čuvši govornico našo. Paziti pa moramo, da se razširja tudi med drugo ljudstvo.

Za to sem pa preje omenil, da mora začeti naš naobraženi svet, potem se užé razširi to v nižje kroge; če se ne začnè zgoraj, tudi drugodi ne bode napredka.

Da se to zgodí, svétovali bi, naj se v raznih krajih snujejo z domoljubnimi močmi društva, kojim naloga bi bila, da se vsak ud zaveže govoriti čisto in pravilno. Kdor bi se pogrésil, plača v hranilnek novčič za „Národno Šolo“, „Društvo sv. Cirila in Metoda“ ali „Národni dom“.

Glavni pogoj takovih društev bi bil, da udje izgovarjajo liki mora učitelj v šoli brez izjeme „l“ v deležnikih in drugodi, končnice „ti“ pri glagolih čisto; kajti kadar bode jezik tak tudi v izreki, kakor bi moral biti, pridružímo se lehko južnim bratom.

Kakor so se včasih odpravljale nemške usiljenke iz slovenske govornice, potom raznih društev, istim načinom dale bi se zmanjševati omenjene napake v govoru našem.

Nadejam se, da so mojih misli skoro vsi gg. tovariši; vsaj nam mora biti čistota jezika v šoli užé radi rodoljubja pri srci, kam li, če to zahtevajo tudi vzgojeslovna pravila. Kakor se nam ne dopada in ne more dopadati naloga, ki je morda stvarno prav dobra, če je pa nesnažna, tako in še bolj mora se našemu estetiškemu ukusu gabiti spakedrana govornica, katerega koli dijalekta. Lehko nam nasprotniki očitajo, (da-si po krivem) da naš jezik ni národni jezik, ko smo tako otročje boječi, da se ga bojimo svetu pokazati v popolni njegovi krasoti.

Res je, kakor se je užé pisalo, da je edina in edino prava pot, ki se strinja z učnim smotrom in s svrhu národno, da začénjamo izgovarjati „l“ povsodi in vselej tako, kakor pišemo. Ne, da bi se strašili truda. Naš národ in nasledniki naši nam bodo za to gotovo od srca zahvalni. V to svrhu pomozí Bog in naša jeklena volja! —

Ivo od Nanosa.

Domača vzgoja.

Piše **Jakob Dimnik.**

(Dalje.)

Kakor se vsako zló lažje zabrani, kakor ozdravi, isto tako je tudi z lažjo. Mi varujemo svoje otroke pred lažjo najprej s tem, če jim sami najlepši vzgled v besedah in dejanju dajemo ter resnico prav visoko cenimo. Kakor je slab vzgled glavni vir vseh laží, prav tako je tudi dober vzgled resničnosti glavno sredstvo zabranjevanja laží. Tudi pri najmanjšem otroku moramo spoštovanje pred resnico kazati. Tudi v malem otroku moramo le resnične podobe in resnične predstave vzbujati. Morebiti utegne kdo misliti, da preveč zahtevamo. Ne, gotovo ne preveč! Ali je znabiti lepo in prav, če malemu otroku ponudimo košček krede in mu pravimo: „Na, tù imaš košček sladkorja!“ Otrok déne sevéda kredo v usta in mi se mu radi tega prav zaničljivo smejamo; ali je to lepo in prav? Gotovo ne. Bolj pametno je, če mu damo košček krede in košček sladkorja v roke, da se učí ločiti kredo od sladkorja. Zloraba otročjega zaupanja do nas je v istini prav surova zabava. Pa še celó prav pametni stariši mnogokrat z nedolžnim otrokom take norčije uganjajo; pripetí se pa, če je bil otrok samo jedenkrat tako ogoljufan, da jedini tak slučaj vcepi strup v dušo njegovo, n. pr.: Mati obrne se proti svoji hčerki, pokrije obraz z rokama, in navidezno prav britko joče; ko jo hoče nedolžna hčerka potolažiti, razkrije mahoma obraz in prične na ves glas svojo nedolžno hčerko zasmehovati. Otrok se pa na to ni smejal, marveč britko zajokal, zato ker on se ne hoče norčevati z občutki; posledica temu je bila, da je od istega dné naprej izgubila mati vse zaupanje pri svoji mali hčerki.

Ko pride čas, da otrok užé začénja govoriti, se prav mnogokrat veselimo na njegovih naivnih zmotah. To naj užé bode, vender pa mu ne smemo poguma k temu dajati; tudi ni treba misliti, da otrokova naivnost kaj trpí, če mu njegove napačne nazore popravimo; napačni otrokovi nazori so pa le tedaj naivni, če so popolnoma nedolžni t. j., če se iz otroka nehoté izcimijo; če se pa napačni nazori ne pokažejo nehoté, ampak so umetni, takrat so pa užé laž. Če otroku kaj ukažemo, moramo strogo na to gledati, da delo natančno zvrší; da pa otrok to lahko storí, ne smemo „tja v en dan“ ukazovati ali prepovedovati, ampak le vedno, kolikor mogoče, malo in, kolikor mogoče, lahko. „Vsako besedo moramo dajati na tehtnico“. Kdor tega ne razumi, ne vé, kako je treba z otroci ravnati, tak človek tudi nima pravice, da bi otroke zavoljo

nepokorščine kaznjeval. V tem oziru greši se čestokrat domá in v šoli. Domá zahtevajo pogosto od otrok take reči, kakeršnih nikakor storiti niso v stani; v šoli dobivajo pa take naloge, za koje so še premalo pripravljeni. Radi tega prosijo otroci pomoči pri stariših, součencih in prijateljih ter prinesó v šolo te naloge kot svoje delo in — laži in goljufiji stojé na ta način odprta vrata.

Prav živahni otroci pripovedujejo nam včasih radi kake povesti, ki so jih od drugih slišali ali pa brali; pripovedujejo nam pa z prav veliko navdušenostjo ter tù pa tam tudi radi kaj dostavijo, kar vso povest tudi znabiti povzdigne; gotovo nam ne pade v glavo, da bi se radi tega jezili, ampak še celó veselimo se na tihem, če otrok toliko žive domišljije pokaže; vsejedno so pa te vrste laží, ki se navadno le pri dečkih nahajajo, tako nevarne, da postane tak otrok polagoma lažnik skozi in skozi; tako se laže, da sam sebi verjame.

Ako nam otrok kaj neresničnega pripoveduje, ga torej ne smemo kar mirno poslušati, ampak takoj ga moramo ustaviti in prisiliti, da resnico govori in ko zapazi, da strogo pazimo na vsako besedo, bode potem vedno le resnico govoril, laž pa zaničeval. Kakor slab vzgled, isto tako širi se tudi dober vzgled vedno naprej; otroka torej prav lahko obvarujemo laží, če je le splošno dobro vzgojen.

Da, da, če je le splošno dobro vzgojen! To je glavna stvar; v teh kratkih besedah povedano je vse, kar je treba, da se laž zabrani, in to je splošno dobra moralčna vzgoja. Slabo vzgojenega otroka vzgojitelj sam čestokrat na laž napelje, ker se v mnogih slučajih ne zná drugače iz zadrege pomagati, kakor z lažjo; dobro vzgojen otrok pride pa redko kedaj v tako stališče, da bi si moral pomagati z lažjo iz zadrege. Laž pa ne nastane nikdar sama iz sebe, in otrok tudi ne laže iz zabave, ampak laž je vedno spremljevalka nekega drugega greha, kojega namerava otrok z lažjo pokriti, in ko bi vse druge nenravne nagnjenosti odstranili, bi tudi laží ne bilo.

Naj pa bodo notranji vzroki ali nagibi laží še tako različni, vendar je neki vir, ki nikdar ne izostane in iz kojega laž vselej izvira, namreč samopoželjivost. Deček na glasu kot dober pripovedovalec, baha se, da bi ga občudovali; dela tako, da samega sebe obvaruje škode, ali pa, da si svoje stanje izboljša; tají rad, če vidi, da bode imel sam kaj koristi; vzrok laží je skoraj vedno lastni jaz. Če se dá ta samopoželjivost iz otroka iztrebiti, bode gotovo potem tudi bolj resničen. To pa stariši lahko dosežejo s tem, če opravičenim zahtevam ustrezajo, neopravičene pa uničijo. Kakor smo užé omenili, nekateri otroci, posebno dečki, prav radi pripovedujejo kake povesti in zraven pa tudi radi kaj izmišljenega pristavijo, da bi jih bolj občudovali. Takih pripovedek pa ne smemo zanimivo poslušati, ampak bolje je, če jih preziramo. Če otrok vidi, da ima malo poslušalcev in da se nihče zanj ne zmeni, ga kmalu ne bode veselilo, da bi si izmišljeval pripovedke. To je negativno ravnanje z lažniki te vrste. Kakšno je pa pozitivno? Če nam otrok rad izmišljenosti, torej neresničnosti pripoveduje, moramo pa tako le ž njim ravnati: „To ni nikaka umetnost, če nam še tako kaj lepega pripoveduješ, če pa zraven lažeš, če to ni res, kar govoriš; težje pa tudi lepše bi bilo, ko bi nam kaj resničnega povedal; potemtakem te bode vsakdo rad poslušal, a laží se pa pametnim ljudem gnjusijo“.

„Če je otrok le splošno dobro vzgojen!“ V teh besedah zapopaden je prav resen opomin do vseh vzgojiteljev, da vestno vzgojujejo izročene jim otroke in jim pred vsem sami najlepši vzgled dajó. Kakor slabe vzglede dobre navade popačijo, istotako godí se tudi nasprotno, kajti, če vidi otrok krog sebe vzgled stroge resničnosti in ga torej nihče k laží ne napeljuje, gotovo ne bode nikdar lažnik postal. Mislim, da ni treba posebno poudarjati, da morajo biti pred vsem stariši in učitelji najbolj resnicoljubni.

Dosti je takih vzgojiteljev, očetov, mater in tudi učiteljev, ki razumijo laž od otroka koj s početka odstraniti ter jo umoré še v kali t. j., jo za vselej uničijo. Od kod pa tak blagodejen vpliv? Ta vpliv pokaže se sam po sebi, če je vzgojitelj sam popolnoma v vseh zadevah nraven. Otrok čuti, da je tak oče v vsaki zadevi visoko nad njim; čuti pa tudi, da mu dobro želí in prav radi tega otrok očeta spoštuje in ljubi. Spoštovanje in ljubezen do vzgojiteljev sta neobhodno potrebni, če hočejo isti gledé resnicoljubja pri otroku kaj doseči; prav tako je tudi neobhodno potrebno, da vzgojitelj svojega gojenca ljubi in spoštuje. Ljubezen do otrok pa ne smemo nikdar pokazati s tem, da jih božamo, jim dajemo sladkarije, ali jim privolimo v vsako željo itd., ampak ljubezen do otrok pokažemo lahko s tem, če spoštljivo ž njimi ravnamo, jih nikdar v njihovih pravicah ne žalimo ter jim kažemo popolno zaupanje. Ako otrok zapazi, da stariši tudi njega užé kot človeka spoštujejo, potem se prav rad udá vsaki volji in želji. Stariši, ki svoje otroke spoštujejo in ljubijo, se navadno mnogo brigajo za nje, se zanimajo za vse, kar otroci počenjajo ter radi občujejo z osebami, ki jim pomagajo otroke vzgojevati n. pr. z učitelji itd. S takim ravnanjem se marsikaki laží zabrañi. Pred vsem je pa vzgojiteljeva veljava pred otroci glavno sredstvo v zabranjevanje laží.

K dobri nravni vzgoji spada tudi vzgojevanje do bogaboječnosti. Užé prav majhnim otrokom moramo trditi, da Bog vé za vse naše misli, želje, besede in dejanja ter, da mu ničesar ne moremo prikriti; človeka še lahko za malo časa prevaramo, nikdar pa ne Boga, in prišel bode dan, ko bodo vse človeške laží in tudi druge pregrehe očite. S tem vzbudí se v otroku neka resnost, koja mu potem vedno očita, da bodedo morali od vsake besede odgovor dajati. Vsled tega bojí se potem otrok laží in nikdar se je ne bode privadil, posebno, če večkrat te nauke ponavljam. Otroci spoznajo, da ima laž kratke noge; naj bode še tako zvita, gotovo je prej ali slej očita; le resnica je vedno neovrgljiva; laž pride pa čestokrat takoj na dan, kajti:

„Nič ni tako skrito,
Da bi ne bilo kedaj očito!“

11. Poželjivost.

Glavni vir poželjivosti je napačna ljubezen starišev do otrok, — ona ljubezen, ki je nesreča otrok, — ona napačna ljubezen, ki naredí stariše gluhe in slepe. Mali petletni Karol je edini sin svojih starišev; zjutraj smé do 10. ali 11. ure spati; ko se vzbudí, prinesó mu zajutrek v posteljo, in potem mu je dovoljeno, da v sami srajčici skače po sobi, kolikor časa se mu ljubi. Potem ga oblečejo, sevéda, če je njegova volja, in pestunja dobí strog ukaz, da mora z otrokom prav lepo ravnati; da bi si sam pri oblačenji pomagal, o tem še misliti ni. Komaj mati otroka zagleda, užé ima zanj polno pest sladkarij. Pri obedu sedí mali ljubljeneček na prvem prostoru, mati in oče se pa skušata, kedo bode mu najlepše kose od vsake jedí dal, in obadva ga lepo prosita, da naj jé od vsake jedí, kolikor mogoče mnogo. To se ponavlja ves dan in vsaki dan. Sladkarij dobí otrok, kolikor jih hoče; zvečer smé toliko časa po konci ostati, kolikor časa se mu ljubi, znabiti do 10. ali 11. ure. Da bi otrok molil, predno gré spat, ali se starišem zahvalil za pre-jete dobrote, o tem še govoriti ne smemo. Tako napačno vzgojo do poželjivosti nahajamo v prav mnogih premožnejših družinah. Užé naprej lahko povemo, da iz otroka, kojemu se na ta način poželjivost vcepljuje, ne postane nikdar prida človek ter čestokrat pride sodnji na glavo, in vsega tega kriva je nespametna vzgoja, ki jo je užival od svojih zaslepljenih starišev.

Zato pokladamo vsem starišem, posebno materam, toplo na srcé, da svoje otroke užé zgodaj varujejo pogubne poželjivosti. V to spada nezmerno uživanje jedí in pijače ob vsaki uri, uživanje sladkarij vsaki dan, predolgo ležanje zjutraj in predolgo bdenje zvečer; preveč igrač, prevelika postrežba, varovanje pred vsakim delom, obiskovanje veselíc, gostilen, gledališč itd. Vsak dobro vzgojen otrok se mora užé zgodaj navaditi tudi na pomanjkanje. S tem pa ne mislimo, da bi ne smeli dajati otroku jedí in pijače, kolikor za svoj telesni razvoj potrebuje, ali pa, da bi mu nikakih veselíc ne privoščili, ne, nikakor ne, ampak navada na malo pomanjkanja je to, če otrok vselej s svojo voljo in željo ne prodére; užé zgodaj se mora navaditi kaki želji odpovedati se; otrok si ne sme predstavljati življenja podobnega stekleni plošči, na koji vse gladko dalje drčí. Užé zgodaj se mora navaditi na malo samodelavnost, če tudi pri igrah; navlašč mu moramo včasih male zadržke staviti na pot, koje naj se učí potem sam odstraniti, kajti kakor otroka navadimo, tak je potem vse življenje. Otrok prav ubožnih starišev, ki je bil rojen v kaki zaduhli sobi ter presanjal prve mesece in leta na slami, se prav tako dobro počuti (sevéda, če dobí potrebno hrano), kakor knežje dete, ki je povito v svilnate plenice ter leží na mehkem perji ali žimnici.

Otrok, ki je užé od prve mladosti navajen na dobro življenje, postopanje, postrežbo in mehkužnost, potem vse življenje take razvade zahteva.

Poglejmo si omehkuženega otroka, kako se obnaša, ko ga pripeljejo v otročji vrt! Kakšno vpitje in jok! Na nobeni način neče v zabavišču ostati, ampak hoče z materjo domov; trdo se je oklene, nobena beseda ga ne potolaži in nazadnje pelje ga mati res zopet domov, in potem se pa izgovarja pri svojih prijateljicah in znankah, da noče pošiljati svojega otroka v otročji vrt, ker ga neče še tako zgodaj z učenjem siliti.

Kakšno trpljenje pa napravlja slabo vzgojen otrok še le učiteljem v šoli! Nič ne vidi in ne sliši, dočim ima zdrave oči in ušesa.

Ko pride čas, da se mora ločiti od očetovske hiše, stavimo lahko eno proti sto, da ne bode obstal nikjer, ampak vedno hrepenel po domu, kjer se je učil lenobo pasti. Prav zaradi tega toliko mladih sinov vse življenje doma ostane, ker niso vajeni na delo in pomanjkanje — ker niso vzgojeni za svet. Kolikokrat dali so jih stariši užé k tujim ljudem, da bi se izučili kakega rokodelstva ali kaj drugega, a vse zaman; kmalu primahali so jo zopet domov z raznimi, sevéda lažnjivimi izgovori, da ne morejo biti pri tujih ljudeh. Zdaj se šele marsikateremu očetu oči odpró, zdaj šele ga začnè skrbeti, kaj bode z njegovim sinom, ker nikjer ne shaja. Jeza ga pograbi, prime za palico ter misli z grdo sina prisiliti, da bi bil pri tujih ljudeh in da bi se pri njih učil za življenje, kar mu pade žena v roke in pravi: „Kaj, tepel bodeš ubogega otroka? Zakaj neki? Morebiti zato, ker tako iskreno ljubi stariše svoje, da brez njih nikjer obstati ne more?“ Oče se dá pregovoriti, upade mu roka in pogum in — deček gospodari zopet po hiši, kakor poprej. Pri mizi ima zopet prvi prostor in posli so zopet njegovi sužnji. Od jutra do večera ne prime za delo, marveč trpinči pse in mačke, méče kamenje v kokoši in drugo perutnino, z eno besedo: zopet je gospod v hiši, samega sebe ima za solnce, okrog katerega sučejo se oče, mati in posli. Sosedom in drugim ljudem se sevéda stariši sramujejo povedati, da so primorani, da morajo sinu domá imeti, ampak se izgovarjajo z lažjó tako-le: „Našega otroka smo domov vzeli, zato ker ga sami potrebujemo; nimamo otrok za druge ljudi, ampak za-sé“. Tako ostane tak spridenec domá, znabiti v kaki vasí, v mestu, ali na kakem samotnem selišču; pa naj bode užé, kjer hoče, neumen in poreden postaja od dné do dné bolj ter ostane divjak vse življenje. (Dalje prih.)

Svitoslav i Danica.

XXVIII. 1875. Sv. Janez Nep. je prva pesem, katero je Svitoslav zložil v tem letniku v osmih kiticah (str. 157). Na primer bodi:

<p>1. Poglej z nebeške visokosti
V lepoti svoji in svitlosti,
Svet' Janez k nam Nepomučan!
Veseli ta današnji dan.</p>	<p>6. Sovražnike pa ima resnica,
Preganjanje terpi pravica:
Za sveto spovedno skrivnost
Preterpel smertno si grenkost.</p>
<p>7. Al komej zajme te Veltava,
Že v zvezdah sije tvoja slava,
Te čudeži povsod slavé,
Premnoge ljudstva te časté . . .</p>	

„Delite čedi sladki nauk dušne paše, — Pastirji! s tim otmó se tudi duše vaše“. — Druga je prevod sprelepe, a tudi težke himne: „Veni Sancte Spiritus“ brez ozira na prejšnje prestave (str. 167): Prid' Duh sveti! Na razgled bodi:

<p>1. Prid' Duh sveti, Bog zarés!
K nam na zemljo iz nebés,
Daj nam luči svoje dar.</p>	<p>2. Pridi Oče nas sirót,
Pridi davec vsih dobrót,
Pridi srcem svitli žar!</p>
<p>9. Njim, ki v tebe ver'jejo,
Njim, ki v tebe upajo,
Vsih daróv sedméro daj.</p>	<p>10. Čednosti daj sad in prid,
Daj v zveličanje izid,
Vsim dodeli sveti raj.</p>

Njegova je menda tudi pesem (str. 261): „Marijino vnebovzetje“ pa (str. 279): „Za mali Šmaren“ brez lastnega znaka. Tako je zložil Svitoslav: Spomin za sedemdesetletnico preč. g. Andreju Pečarju, čast. kanoniku, župniku na Kerki itd. govorno v krogu njegovih prijateljev (str. 302); več napisov na zvonove Šempeterske v Ljubljani (str. 316), in „Besedico za novo mašo g. G. R.“ (str. 319), govorila družica L. D. po novi maši pred kosilom — s sklepom: „Zdaj pa trezno bo kosilo, — Da bi vsim na zdravje bilo, — Blagoslov nebeških rék — Naj rosí za dober ték!“ —

Prosto je pisal p. Za novo leto (str. 6): „Moje prošnje glas je vroč: — Skaži Papežu pomoč!“ — Prostoprednik na smertni postelji. Pogrebci Pija IX (84). Marija naša vedna pomočnica (186—309). Zoper skrivne družbe. Nekaj vprašanj in odgovorov o „manéri“ tistega, kogar tičejo — Slov. Naroda (str. 189). Kako koli se bo to končalo (preganjanje na Nemškem)? Strok prenapetosti. Nekoliko o sedanjem stanu katoliške Cerkve. Bahač in žandar: Kmečkega, gospóskega vekača — Nejevérskega se boj bahača (251)! Ali je katoliško časništvo potrebno? Domoljubje in rudečkarij. Švindl s predadamovci (299). Keršanska šola. Upanje za katoličanstvo v Perziji. Kosec olike in liberalizma brez vere (347). Maloserčnim proti koncu svetega leta. Lepše študiranje (393). Sonzogno in Luciani, ali: Kakošni možje so papeževi sovražniki (379). Otrok pa visoka glava (384). Šibač in šibovci: „Česa išejo framasonski lahoni (italianissimi), večkrat nemislé sami povedó in se izdajo. Eden liberalnih laških listov je te dni hotel Bizmarka pokaditi in ga je imenoval „vélikega šibarja rimske kurije“. „Unità“ prav osoljeno pristavlja: „Svoje dni so junaki bili véliki dobrotniki; dandanašnji so véliki šibaki! Bizmark ni pohvaljen zato, da je prekanil Avstrijo s svojo diplomacijo ter jo pritiral do Sedana; ne zato, da je v Sedanu potolkel francoskega cesarja in cesarstvo;

tudi ne, da je vtemelil Nemčiji edinost: pač pa, da je šibal in šiba rimsko kurijo. To je naj večji vsih njegovih zaslug pri italianissimih. — Pišejo pa „rimska kurija“, ker je tako šega, in tudi ker se brezbožni sramujejo pisati „katoliška Cerkev“. Toda v pomenu jim je oboje eno. In knez Bizmark si šteje v čast in se kaže zmagovitega, kadar šiba ženo (Cerkev)! Šibač ne mara namerja v zgodovini otemniti celó „šibo Božjo, Atila?“ —

Poleg „Ogleda in Razgleda“ nahaja se v pričujočem tečaju „Listek za raznosterosti“, „Prošnje, priporočila, in zahvale Naši ljubi Gospej presv. Serca“, o katerih se je Danica morala resno boriti vzlasti s „Slov. Narodom“ (187. 197), dokler je odločila jim stanovitni oddelek z naslovom: „Cvet in sad zveste molitve (255) itd.“

„Zemlja potrebuje prijetne vlage, da zelení, — zlato solnce jasnega obnebja, da nam prijazno sije, — tica primérnega živeža, da poje. Zgodnja Danica pa dosti naročnikov, da veselo izhaja, Slovence podučuje in z novicami razveseljuje. To je očitno, kakor beli dan . . . Kdor ne bere dandanašnji dobrih in resničnih reči, se mu utegnejo po zapeljivcih vtihotapiti laži, zapeljivosti in pohujšanja, s čimur si pogubljenje nakopuje; zakaj „Antikristov je zdaj veliko (208)!“ — Vabilo k naročevanju za l. 1876 sklepa z besedami:

Zdaj pa vsim vsa sreča, doba zlata;
Novo leto terka nam na vrata!

XXIX. 1876. „Dva lista na Slovenskem, ki sta cerkveno reč zagovarjala, sta nehala ob novem letu izhajati: Glas v Gorici in Kärntner Blätter v Celovcu. Nočemo preiskovati vzrokov, zakaj sta nehala, moramo pa omeniti, da se katoliški listi premalo goreče podpirajo. Kdor le malo vé, kako se časništvo piše, tiska in na svitlo daje, on vé ceniti veliki trud, ki je s tim sklenjen; z našim cerkvenim listom pa še prav posebno zarad mnogih ozirov in pritežnost, ki jih marsikteri listi nimajo ali nečejo imeti. Zato je pa tudi od katoliškega občinstva pričakovati, da list podpira, če tudi včasih z nekoliko težavo in darežljivostjo. Želeti je, da bi se Danica nekoliko bolj razširila, še zlasti zdaj, ko sta nehala izhajati una lista, naj bi se po unih krajih obilniše k „Danici“ obrnili. V ta namen iskreno prosimo preč. gg. duhovne . . . zlasti prosimo ude bratovšine Naše ljube Gospé presv. Serca itd. Opirala se je Danica do zdaj bolj na zunanje novosti — toliko ložej, ker je bilo toliko družih listov za domačo politiko po Slovenskem; odsihmal pa bode tudi domači pregled političkih reči obširniši ter bode občinstvu tudi v tem oziru bolj vstreženo“. Tako se blagim čitateljem in slovenskemu občinstvu priporoča vredništvo (str. 24).

V tem letniku je preslavljal Svitoslav vzlasti „Tridesetletnico Njih Svetosti Papeža Pija IX, odkar so nastopili vlado Kristusove edine, svete, katoliške in apostolske Cerkve“ (l. 24), na pr.:

Zdravega Te Bog ohrani,	Tebi smo Slovenci vdani,
V Čolnu Petrovem Kermar;	Prave Cerkve Poglavar!

Tako je vravnal pesem „Za 60letnico ali demantno sv. mašo preč. g. očeta Aleša Jerala“ v 14 kiticah (str. 334); na razgled bodi:

1. Serca k Bogu povzdignite,
Farmani! vesél je dan,
Z emni glasom ga hvalite,
God vam nov je praznovan. | 2. Vam očeta v čast je vašo
Bog ohranil toljko let,
Da jim v tretjič novo mašo
Danes dano je zapét' itd. |
|--|---|

Svobodno pa je snoval in slovénil Jeran v pričujočem tečaju „Pogovore za vterjenje v sv. veri“ na pr. Zakaj nekteri vere nimajo (l. 1); Ktera je prava Jezu-

sova Cerkev (l. 2); XVII. Če je luteranstvo sveto (l. 49). — Sestavljal je pridno in vredoval „Ogled in Razgled, Cvet in sad zveste molitve, List za raznoterosti, Iskricice Ignacijanske, Duhovske spremembe, Drobne novice itd.“ — Posebej je spisal: Pogled v staro leto . . . Vidilo je sv. leto, da se je v sercu Slovenije vstanovila molitevna družba „Naše ljube Gospé presv. Serca Jezusovega“, da se na vse strani razširja in prelepega sadu rodi Slovincem v dušno in telesno korist (str. 4). — Zakaj sv. Oče ne gredó iz Vatikana (18)? Kaj je leto? Cerkveno leto? Zamurska deklica. — Nomina sunt odiosa, to se pravi: „Kosmatinu ni ljubó, — Če ga primeš za uhó!“ — Vatikan s papežem in brez papeža (188). Papež in katoličani — mnogim v zadrego (227). Premislik o turčinstvu (292). Kam greš in kaj neseš (308)? Za mlade in stare prelepa podoba. Kako je Napoleon I sodil o katoliški, in kako o Lutrovi veri. Za slovó od starega leta — v zvezi s pogovori o katoliški resnici — z geslom:

Knezi, kralji in cesarji,
Vsi ministri, vsi vladarji

Obračajte um, desnico
Sveti Cerkvi za pravico!

O nesreči, kedar so izmed 11 lahkomišljenih ljudi štirje utonili v praznik sv. Petra in Pavla ob mostu sv. Jakoba, je po svarilu: „Vari se ognja, vode, in še nekaj družega“ — pisal str. 132: „Navada je, da se postavi kak spomin ali znamenje tam, kjer se je zgodila velika nesreča. Naj tudi Danica, ki izhaja prav blizo tam, postavi znamenje, ktero naj svari pred skrunjenjem nedelj in praznikov, bodi si s kacimi razuzdanimi izleti po suhem ali po vodi, z vlačuganjem po ulicah in kerčmah, z odpiranjem štacun ob dnevih Gospodovih, kar se zmeraj bolj pogosto godí, pa sploh s hlapčevskim delom take dneve itd. Napis na tem znamenji bodi:

Posvečuj Gospodov dan,
Bodi kmet, ali meščan!

Božjim varhom se zročuj,
Kar je sveto, to spoštuj!

Abd-el-Aziz in Murad. Te dni je bilo največ govorjenja od novega in od odstavljenega turškega cesarja. Poprejšnji je bil mnogim kdo vé kaki nevrednež, bedak, zanikarnež; novi — Murad — pa možak, da mu ga ni hitro enacega, ki bo vse grehe poprejšnjega popravil. Pa to je stara turška pišalka . . . Sultan iz arab. sàlât t. j. gospodovati. Abd-el-Aziz t. j. služabnik Mogočnega. Abd-el-Medžid t. j. služabnik Častitljivega. — Kaj je softa? Softa (morebiti v daljnem pomenu iz safath t. j. liberalis, humanus fuit; tedaj nekaki liberalci, humanisti turškega kopita) niso nekaki učenjaki, ampak učenci, gojenci iz medres t. j. iz šol, ki so sklenjene z mošejami. V teh šolah se učí muselmansko pravo in muselmanska teologija. Softa živí po imaretih, ki so nekaki vstavi, v katerih mladina biva in se hrani in učí brez plače. Medrese, imareti in mošeje, ali bolje reči, džamije, se zderžujejo iz lastnih vstanóv, ki so skoro same nepregibljive posestva in se imenujejo vakufi, kakoršni so povsod, koder muselmanstvo gospoduje. Učenički za softo (blezo nom. collect.) se imenujejo hodžja in se jemljó iz izučene softe. Kadar hodžja neko število let učí, postane ullema, učenik ali doktor postave (a'llem učiti). Taki vživajo veliko čast in so izjeti od vojaške službe. — Doveršivši medresne nauke dobí mladi Turk vladno službo ter bode na pr. imam (pridigar), mollah (duhoven), mufti (tolmač postave, notar, advokat), kadi (sodnik). Nekakemu izpraševanju se podverže še le, kadar službe iše, ne pa po doveršenih šolah. Ako želi duhovsko službo, ga poskusi „šejh-el-izlam“ (poglarar mohamedanske vere) v Carigradu, ali pa kadimollah (duhovni oskerbnik in sodnik kake pokrajine). Izprašuje ga iz korana, iz staro-arabščine in iz narodnega jezika, iz Mohamedovega življenja, modroslovja itd. Ako ni še zrel za službo, postane samo naib (namestnik, prisednik pri sodnji). Kadar postane mufti ali pa kadi, se šteje že k ullema, kakor bi rekel, k učenim, k vradnikom. Taki smejo tudi k državini

vladi ktero spregovoriti. Naj viši ullema se imenuje „mufti-el-kebír“ (veliki mufti), in ta ima naslov „šejh-el-izlam“. Ta ima predpravico, da ga ne smejo k smerti obsoditi itd. Tako je (str. 192. 193) razlagal Svitoslav turške reči, večšč arabščini, madjarščini itd.

Kar je nastopil novi vladika, odgovarjala je Danica Narodu bolj redkoma, a časih dokaj rezno; na pr.: Prisljen odgovor. „V listu pretekle srede je Narod zbobnel nad Danico in jo ovaja, da med vsemi slovenskimi listi edina tira za Slovana sramotno protirusko, nenarodno politiko t. j. ona smešno in neumno Rusom zabavlja, opi-rajoč se menda na lažnjive poljske in rimske denunciacije . . . To je terd lešnik; zlušimo ga in poglejmo, če ima v sebi zdravo jedro, ali ne morebiti červojedine? Katoličanu — torej tudi Danici — ni sicer narodnost „Aifa in Omega“ ali dobrotu v prvi versti, kakor se rado govori; kdor pa naš list čita in brez strasti sodi, mu ni treba praviti, da Danica je delala in dela brez prideržka in prenéha po glasilu: „za vero, dom, ce-sarja“. Pokazali smo menda dostikrat, da imamo Rusa za drazege enorodnega brata, če tudi vsih njegovih djanj do katoliških Slovanov ne moremo in ne smemo priznavati za bratovske. Če pa zato tiramo protirusko politiko, ker Rusu očitamo — včasi morda tudi precej ostro — njegovo goropadnost do katoliških bratov, potem tira tudi Narod protiserbsko politiko, kajti ravno undan je Serbom v nekem dopisu prav slabokusne levite bral (št. 245). In če je grajanje ruskega obnašanja do katoliških škofov in duhovnov, pregnanih v Sibirijo, in do vernikov po ruskem Poljskem „protiruska in protinarodna politika“, je Narod resnici dal zaušnico, rekši, da edina Danica med slovenskimi listi tira nenarodno, sramotno politiko. Je mar sramotno, resnico povedati mogočnemu samo-silcu naših katoliško-slovanskih bratov? Nič ne mara, da veliko bolj sramotno je mol-čati ali celó zagovarjati kaj tacega. Če Danica kje večkrat zadene na to tvarino, je to v njeni lastnji ko cerkveno-politiškem listu. — Narod pravi, da je bil Daničin vrednik te dni pohvaljen od Tagblatta. — Mogoče; naprosili ga nismo. Psoval nas je dostikrat „Tagblatt“, psoval morebiti ne manjkrat „Narod“; mi pa gremo svojo pot, kakor mislimo, da bi bilo prav pred Bogom — ne gledé na „Tagblatt“ in ne na „Narod“, ker oba si v proticerkveni, protirimski politiki roke podajata. Narod oziroma na to sklepa, da Rusija zarad tega ne bo nič manjša. — Mi tega ne želimo; menimo pa, da tudi Narod ne bo zato nič debelši, ako taji o Rusiji, kar vé vesoljni svet (str. 356–7)“.

„Danes je zadnji dan prvega polletja, tedaj tudi zadnji čas za naročilo na drugo polovico „Zgodnje Danice“, za tekoče leto. Trud pri vredovanji je res velik in ne-prenehljiv leto in dan, ako se ima list vravnavati podučljivo, mikavno, času primerno, ter koristno. Le podpora od strani častitega občinstva z obilnim naročevanjem, dopiso-vanjem in razširjanjem našega lista nam pritežnosti zljajšuje in storí mogoče, da si Danico ohranimo (str. 210)“. — „Prijatli, Slovenci, darujte ji vezilo z obilnim, prav obilnim na-ročevanjem, in še Vam bo sijala v luči vedno ene, vedno nove, vedno dobrotne matere katoliške Cerkve! Zgodnjo Danico poznate — mnogi že 29 lét; ni treba, da bi se Vam skazovala. Naj bolje, kar bo moč, bo svetila in grela, če treba, tudi pékla. Hvala naj gorkejši pisavcem, naročnikom, prijatlom — bivšim in prihodnjim! Delajmo, trudimo se, dokler je še kaj dneva: skorej bo noč (410)! — „Zgodnja Danica“ ima že lepo šte-vilo prav čverstih in podučnih spisov pripravljenih za prihodnje leto: Življenje naših znanih rojakov; obravnave o cerkvenih rečéh; življenje štirnajsterih pomočnikov v sili; zakaj judje in nevredni katoličanje duhovšino čertijo in preganjajo itd. (str. 418)“.

Domoznanstvo kranjske vojvodine.*)

Spisal **Iv. Lapajne.**

(Dalje.)

Naredbe cesarja Avgusta, ki je premagane rajše ohranil, kakor uničil, in strogost cesarja Tiberja sta dala provincijam dosta varnosti. Skozi 210 let (od 30. l. pr. Kr. (zmaga Oktavijanova) do M. Avrelijeve smrti, l. 180. p. Kr.) je bilo komaj 10 slabih vladarskih let (4 Kaligulovih in 6 Neronovih). Rimska uprava je bila po ceni; višji uradniki v Rimu so služili brez plače. Državnega dolga ni bilo. Njive in zemljišča so se zmerile v letih 44—76 po Kr., razdelile po vrednosti pridelkov, in zemljiščini davek se je odločil na 2% od dohodkov ter nekaj v naturi. Za pobiranje carine je bil postavljen za Ilirijo posebni kupčijski grof (comes commerciorum) s svojimi podložnimi uradniki (stationarii in publicani). Carinska postaja je bila na Trojanah (Adrante) kot pri vhodu v Italijo.

Kranjska je dajala hrabre vojake rimskim legijonom. Kakor druge rimske provincije, tako je bila tudi Kranjska nekoliko utrjena. V bližini Neviodunum-a (Malenice pri Čatežu) je stal tudi grad, ki je branil sovražnikom pri vhodu v krško dolino; Lato-biki so imeli še svojo komando na mestu, kjer je dandanes Trebnje (praetorium Latibicorum.)

Rimske ceste so bile izvrstne, jako trdne in za večnost delane, tako, da so jih rabili še v srednjem veku, in da njih ostanke še dandanes dobro zasledujemo. Čez Julijske Alpe sta Julij Cesar in Oktavijan ceste izpeljevala. Iz Italije so rimske ceste vodile čez Oglej (Aquileja), Gradiško (Ponte Sonti), Vipavo-Ajdovščino (Fluvio Frigido), Hrušico (ad Piriun), Logatec (Longatico) in Vrbniko (Naupurtus) v Ljubljano (Emono), od tukaj čez Trojane na Ptuj, čez Ljubelj na Koroško (Virunium), čez Arcevo (Št. Vid pri Zatičini), Praetorium Latibicorum, Crucium (Razdrto-Groblje pri Št. Jarneju), Neviodunum, Romula (Jesenice pri Mokricah), Quadrata (Karlovec) v Siscio (Sisek).

Cesar Probus je dal po svojih vojakih trte saditi po Panoniji in Posavji. Rudo so v naših krajih kopali siser užé pred Rimljani, a ti so rudarstvo povzdignili. Sledí na rimske rudokope so še v Bohinji (ajdovski grad), pri Mokronogu (ajdovske jame v Pečanji) in pri Moravčah (škofovski hrib). Kupčija in obrt sta cvetela na Kranjskem užé v dóbi rimski. Gozdi so dajali les za ladije. Bile so užé zadruge lesnih trgovcev, plovcev in kovačev v Ljubljani. V Italijo so prodajali živino, živalske kože, volno, sukno; iz Italije so dobivali olje, vino. Ljubljanica in Sava ste pospeševali kupčijo med Podunavjem in zgornjo Italijo.

Norik in Panonija sta sicer imela keltske stanovalce, a navzela sta se bila precej latinskega jezika in rimskih običajev.

V verskem obziru je bila pa velika mešanica. Poleg domačih bogov so častili tudi rimske bogove. Rimljani so Keltom pustili nekoliko od prvotnega bogočastja, le krvave človeške žrtve so jim prepovedali. V Emoni so častili bogove iz jutrovih dežel n. pr. Serapis, Latobiki sirskega Jupitra, drugod solnčnega boga Mithras. Tudi luč krščanske vere je zgodaj zasijala po teh krajih. Verjetno je, da sta užé učenca sv. Marka, sv. Mohor in dijakon Fortunat, razširjevala krščansko vero po sedanjem Kranjskem. Okoli l. 284. je umrl v Ljubljani (Emoni) kot mučenik sv. Pelagij. V 4. stoletju je bila Emona celó škofijski sedež.

*) V zadnjem (v 14.) listu pri tem spisu v 16. vrsti od spodaj beri: pod cesarjem Trajanom, ki je bil prvi inozemec (Španjol) na rimskem prestolu. (Slovanskega rodu je bil Justinijan, cesar v Carigradu v 6. stoletju.)

S prihodom Huncev v Dacijo (375) pričnè se viharno preseljevanje národov.

Pri razdelitvi rimske države po Teodozijevi smrti pripadla je naša dežela z zahodno Ilirijo Honoriju. Za tega slabotnega cesarja vodil je mladostni junak zahodnih Gotov Alarik svoje čvrsto ljudstvo skozi Epir, čez Dalmacijo in Liburnijo, čez južno Panonijo v Emono, kjer se je ušatoril. Od tukaj je drl čez Gorenjsko v Norik in združen z gotskim knezom Rhadagais-om jo je mahal v Italijo, napadel Oglej in premagal Benečijo in Istro. L. 404. gredó panonski vzhodni Goti pod vodstvom Ratigera skozi Emono v Italijo. Panonija je prišla v začetku 5. stoletja pod oblast Atilo, „šibe božje“, Norik je pa še ostal pod rimsko oblastjo, in menda tudi Emona še. Hunski vihar je uničil krasni Oglej (Aquileja) l. 452. Takrat so hrumeli Hunci čez Julijske Alpe, in Emona je gotovo čutila hunski strah, če tudi nobeden vir ne poroča, da bi bila takrat razrušena; ostala je še in bila važno središče vojnih in kupčijskih cest, ki so vodile iz Italije in v Italijo.

Atilovo dedščino v Panoniji so nastopili vzhodni Goti. L. 476. vzame Odoakar prestol zadnjemu zahodnemu rimskemu cesarju, Ptujčanu Romulu Avgustulu. (Mati tega cesarja je bila rojena v Ptuji).

Srednji vek.

Od Odoakarja do Babenberžanov.

(476—976).

1. Odoakar in Teodorik.

Kranjsko, Istra in Trst so prišli pod oblast germanskega kneza Odoakarja. Vladal je modro in pravično. Za njega so se Longobardi naselili v severnem Noriku ob Donavi (dandanes dolinja Avstrija). Odoakar se je pa moral močnejšemu umakniti. Gotiški knez Teodorik premagal ga je ob Soči, pri Ogleju in Veroni (489) in naposled v Raveni umoril (493).

Na razvalinah zahodnega rimskega cesarstva nastale so nove države; zahodni Goti so vladali na Španskem in nekaj na južnem Francoskem, vzhodni Goti v Italiji in severno skoro do Donave, torej tudi čez Kranjsko. (Dolenjsko se je zvala takrat „Savia“). Teodorik je pravično vladal; skušal je rimske postave združiti z močno svojo roko in podložnikom priporočal, pritoževati se, ako se jim krivica godí. Boljši časi bi bili nastopili za pokrajine, ki so med národsko preselitvijo toliko trpele, ako ne bi bila smrt pograbila velikega Teodorika (526).

2. Boji s Carigradom. Longobardi.

Vzhodno-gotsko kraljestvo je po Teodorik-ovi smrti razpadlo. V bojih z Bizancem (Carigradom) zmagal je Belizar. Kranjsko so zasedli Longobardi (546), zavezniki vzhodno-rimske države; Emona se je morebiti takrat zopet oživila. Obzidje je dal Justinian z novo postaviti zoper napade barbarov (554). O vladanji Longobardov na Kranjskem, ki so se tù le malo časa mudili, nam zgodovina ničesar ni ohranila. Užé l. 568. so se na povabilo Narzes-ovo podali čez Hrušico v vipavsko dolino in naprej v Italijo. Na „Kraljiškem vrhu“ pri Podkrajju je kralj Alboin po pripovedki vprvič zagledal lepe južne kraje, po katerih je hrepenelo toliko germanskih knezov.

3. Avari in Slovenci do frankovske vlade.

(568—796).

Zatrdnega pismenega poročila ni nobenega, ali bolje rečeno: ene same zanesljive letnice ni, kdaj so Slovenci došli v pokrajine, po katerih še dandanes bivajo; pa ene

same letnice tudi radi tega imeti ne moremo, ker se niso naenkrat, nego počasi iz Panonije v Norik selili. Verjetno je sicer, da so bivali tod užé v predrimljanskej dôbi, in precej gotovo je, da so jih Kelti (vsaj en del) potisnili za Karpaté nazaj, ali pa, da so v dôbi rimljanskej Sloveni in Kelti vkupno po alpskih deželah bivali; a točnih zgodovinskih dokazov nimamo, ker ime „Sloveni“ ni bilo Rimljanom znano, in slovenski prebivalci Norika in Panonije ga tudi niso rabili, temuč so se imenovali po kakovostih krajev, v katerih so bivali, kakor Noričani, Tavriščani. — O pravem naseljevanji naših pradedov na Kranjsko moremo govoriti še le v 6. stoletji po Kr. V letih 527.—549. so med drugimi národi tudi Slovenci napadli naše kraje. To bi bila torej nekako prva letnica. Druga je 553 (ali 563) po Kr. To navaja mnogocenjeni hrvatski zgodovinar dr. Rački, rekoč: „Mnogi zatatranski Slovenci so z Obri vred okoli l. 563. morali iti v Panonijo, kjer so pa našli užé svojih starih sorodnikov, ki so morda užé v davni rimljanski dôbi stanovali na jugu Evrope“. Najverjetnejše je pa, da so došli l. 568. najprvo v Panonijo, katero so to leto Longobardi jim prepustili, preselivši se v Italijo. V letih 592.—595. so se pa razširili iz Panonije poleg rek: Donave, Drave, Save in Mure tudi po praznih noričanskih pokrajinah in sploh po vseh deželah, v katerih jih še dandanes nahajamo, in koder so jih pozneje Nemci spodrinili. Za to letnico govori več okolnosti. Med l. 579.—591. poizginejo stare škofije, ki so bile v teh krajih, kakor tiburnska na Koroškem (ta je obstala še l. 591., potem pa se nič več ne omenja), ptujska, celjska, sabarska (Steinamanger na Ogerskem), ljubljanska itd. Med novimi paganskimi naseljenci se pa niso mogle več obdržati. Poprej pa tudi v teh krajih nikdo ne omenja Slovencev, odsihmal pa se pogosto imenujejo n. pr. v nekem pismu do duhovščine dalmatinske od l. 600. toži papež Gregor, da Salončanom nevarnost pretí od Slovencev, ki so se do Salone razširili. — Drug dokaz, da so Slovenci l. 611. bivali užé v sedanjih sedežih, priobčuje longobardski zgodopisec Pavel Warnefried (pisal je v dôbi Karola Velikega). V boji Avarov (l. 611.) z Furlanijo je bilo ujetih več Longobardov, med temi tudi praded Warnefrieda. Ko je ta veliko let v avarski sužnosti preživel, posrečilo se mu je, da je pobegnil. Več dni je potoval po gorah, po puščavah, pa nikjer ni našel človeka. Naposled je prišel vendar do ljudi, ki so bili Slovani. Stari ženski se je ubegli smilil, skrila ga je v svojej hiši, pogostila ga, da je prišel zopet k moči, in mu potem pot pokazala v Italijo, kamor je prišel v malo dnéh. — Ta resnična dogodba nam spričuje, da so bile takrat sedanje slovenske pokrajine še silno redko obljudene, pa tudi, da so bili Slovenci užé takrat jako gostoljubni („Gostoljubnejšega národa od slovanskega ga ni na svetu“, pravi užé stari kronist Helmold.)

Slovenci so se na severju dotikali Bavarcev, ki so jih odvrčevali od svojih mej. Zoper Bavarce so poklicali Slovenci Obre (Avaré) na pomoč. Ti so si pa nasprotno Slovence podvrgli. Samo (623—658) je sicer rešil Slovence obrovske sužnosti, ali njegova moč je težko segala do Save in Emone; najverjetniše je, da so bili kranjski Slovenci do l. 744. nekoliko pod višjo oblastjo Longobardov, kajti longobardski kronist Paulus je prvi, ki imenuje (l. 738.) Kranjsko, „Carniolo“ domovino Slovincov. V istem času se imenuje tudi „Carantanija“ (Koroško). Ime „Carniola“ izvira morebiti od keltske besede „karu“ ali verjetnejše od slovenske „kraj krajina“; Carantanija pa tudi najbrže od slovenske besede „gora“, „goratan“ ali pa tudi od „carnija“. (Dalje prih.)

D o p i s i.

Iz Krškega. Vabilo k občnem zboru «Pedagogiskega društva» na Krškem, dné 3. avgusta t. l. ob 2. uri popoldne v gostilni g. Antona Ruperta z nastopnim vzporedom:

1. Poročilo o društvenem delovanju preteklega leta. 2. Pregled letnega računa. 3. Volitev treh pregledovalcev računov. 4. Volitev sedmih udov v društveno vodstvo (odbor). 5. Določitev letnega donesa za prave in podporne ude. 6. Določitev cene «Pedagogičskemu letniku» za neude. 7. Pojedini nasveti. K obilni udeležbi vabi

Odbor.

— Letošnja okrajna učiteljska konferencija za «Krški šolski okraj» bode dné 3. avgusta t. l. v šolskem poslopju v Krškem s sledečim vzporedom: 1. Imenovanje namestnika in volitev dveh zapisnikarjev. 2. Poročilo g. c. kr. okrajnega šolskega nadzornika o šolstvu. 3. Obravnava nastopnih predmetov: a) «Vážnosnost pravnega govora v ljudski šoli v vzgojnem in poučnem oziru». (Poroča g. Fr. Medič iz Leskovca). b) «Fizikalni pouk» v ljudski šoli — oziroma «obrnava pismene delitve» v ljudski šoli. (Metodično-praktično razpravlja dr. Tomaž Romih, meščanski učitelj na Krškem). c) Izbor in razdelitev učne tvarine realij za posamezne razrede in oddelke raznih kategorij ljudskih šol v Krškem šolskem okraji. (Poročevalci se določijo pri konferenciji). 4. Določitev učnih knjig in učilnih sredstev za šolsko leto 1889/90. 5. Poročilo knjižničnega odbora. 6. Volitve. 7. Posamezni nasveti in želje, ki pa se morajo vsaj do 1. avgusta t. l. poslati stalnemu odboru (v roke c. kr. šolskega nadzornika) v Krškem.

— «Pedagogičski letnik», III. leto 1889. je ravnokar prišel na svetlo in se g. g. udom razpošilja. Prihodnjič kaj več o tej zanimljivi, lepi knjigi.

Iz Ljubljane. Uradna učiteljska konferencija za mestni okraj Ljubljanski je bila, kakor naznanjeno, v 11. dan julija t. l. v mestni dvorani. Zbrali so se: profesorji in glavni učitelji z izobraževališč za učitelje in učiteljice, učiteljstvo obeh c. kr. vadič in vse učiteljstvo mestnih ljudskih šol, potem učitelji zasebne deške ljudske šole «Nemškega Schulvereina» in zasebne evangelske ljudske šole ter učitelji veronauka raznih ljudskih šol. Predsednik, c. kr. okrajni šolski nadzornik, gospod profesor Fr. Levce, imenuje svojim namestnikom pri obravnavi gospoda Blaža Hrovatha, ravnatelja c. kr. izobraževališč za učitelje in učiteljice. Učiteljica M. Wessner in učitelj A. Maier izvolita se zapisnikarjema. Predsednik pozdravi skupščino, potem pa se pristrčno spominja pokojnega ustvaritelja kranjske deželne šolske postave, c. kr. vladnega svetnika gospoda Ivana Hočevarja, kateri je bil nam vsem vzvišen vzgled zvestega izpolnovanja dolžnosti, vztrajne delavnosti, pravice- in človekaljubja in pravega domoljubnega mišljenja. V znak žalosti, da smo izgubili tega plemenitega šolskega in učiteljskega prijatelja vstane s sedežev vsa skupščina.

Potem v daljnem, prav zanimljivem govoru predsednik poroča o tem, kar je opazil pri nadzorovanju v javnih in zasebnih šolah, namreč o splošni disciplini, o uradnih spisih, o učnih uspehih, o metodičnem obravnavanju posameznih ukov i. dr. Poudarjal je posebno, kakšne naj bodo domače in šolske naloge, kako naj se izdelujejo, popravljajo i. t. d., kako naj učitelj poučuje v slovenskem in nemškem jezиковem uku, da naj bode on sam najbolja knjiga v šoli. Govori naj vedno pravilno ter naj se skrbno varuje slabega narečja in napačnega izgovarjanja, kako naj poučuje prirodopis, zemljepis in zgodovino (kako naj pri zgodovini kaže slayne može, ki imajo za-sluge za domovje). Pravi, da mu je splošni utis pri nadzorovanju sicer dobredejen, vendar kaže tudi napake, ki se še tū pa tam nahajajo ter želi, da bi se odpravile. Po vsem pa se je prepričal, da ima Ljubljana zvesto, delavno in deloma tudi napredovalno učiteljstvo, da je vzgoja naše mladine izročena izkušnim učiteljskim močem. — Pri tretji točki je mestni učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik A. Žumer v daljnem govoru poročal o deških ročnih delih. Kazal je pedagoško zgodovina ročnih del in razkladal, kako se je ta uk tū pa tam razvijal in širil do naših ožjih krajev, kako važna so tedaj ročna dela za vzgojo mladine. Nazadnje je tudi kazal, kako se je v deških ročnih delih preteklo šolsko leto poučevalo na II. mestni deški ljudski šoli v Ljubljani, in je razkazoval razne izdelke dečkov iz šolske delarne. — Potem je knjižničar učitelj Kokaalj poročal o stanju in razširjanju okrajne knjižnice. Zbor se mu je zahvalil za uspešno delovanje pri knjižnici. Volil se je knjižnični in stalni odbor. V prvega so se volili: Kokaalj (načelnik), Belè in Žumer, v drugega pa Praprotnik, Valenta in Tomšič. Določijo se knjige, ki se bodo nakupile za knjižnico in učne knjige, ki se bodo prihodnje šolsko leto v šolah rabile. — Učitelj Raktelj nasvétuje, naj bi se šolska naznanila na vseh mestnih šolah ob istem času delila, in sicer: v 30. dan novembra, v 15. dan februarja, v 30. dan aprila in v 15. dan julija, oziroma zadnji šolski dan pred temi obroki. Vzprijme se. — Učitelj Razinger predlaga, naj bi se pismenih, popravljenih nalog učencem najmanje nalagalo po šestnajst (dve iz računstva, po sedem pa iz nemškega in slovenskega jezika) na vsako četrto leto. Tudi ta predlog se vzprejme. — Gospod predsednik je potem zborovanje končal s trikratnim «slava» presvetlemu cesarju, in učiteljstvo je zapelo cesarsko pesem. — Popoldne se je večina mestnega učiteljstva z gospodom c. kr. okrajnim šolskim nadzornikom vred zbrala pri Matijanu (v rojstveni Vodnikovi hiši).

— Družba sv. Cirila in Metoda bode imela v 8. dan t. m. občni zbor na Bledu. Zjutraj ob 10. uri bode sv. maša na Otoku, potem zborovanje pri «Petranu». Ob 1/2 2. uri «table d' hôte» v Petranovi dvorani. Po obedu sprehod na Grad ali vožnja po jezeru. Železnični vožnji listiki po znižani ceni tja in nazaj so veljavni tri dni. Vsi prijatelji naše šolske družbe in vpeljani gostje dobro došli pri zborovanji in banketu.

— Družba sv. Cirila in Metoda opozarja slavna načelnštva vseh slovenskih ljudskih šol v vseh pokrajinah našega cesarstva, kjer se čuje naš glas, naj bi blagovoljno hotela kupovati pri njej ali po njenih podružnicah ali knjižnični I. zvezek «Franc Jožef I.» (15 kr.) ali pa II. zvezek «Rudolf Habsburški» (20 kr.). Tudi III. zvezka «Valentin Vodnik» (15 kr.) ima družba še mnogo na razpolaganje. Uzrok, da opozarjamo tega, nam je dvojen: visoka oblastva so namreč priporočala naš I. in II. zvezek kot posebno primerna šolski mladini in pa pomisli naj slovenski narod tega, da mora družba svoje stare knjižice prodati, če hoče novih tiskati. — Vé naj pa v naprej slovensko ljudstvo, da koj ko se poravnajo tiskovni troški, poroma IV. zvezek: Hubadovi «Slovenski Junaki» v naše pokrajine. Kaj podobnega pa ne vemo, če se je užé poslalo mej slovenski svet.

Iz «Zaveze slovenskih učiteljskih društev». V 12. dan julija t. l. imel je direktorij «Zaveze» sejo, v kateri se je razgovarjalo o sklicevanji seje upravnega odbora «Zaveze». Poslal se je sledeči poziv gg. odbornikom upravnega odbora: Blagorodni gospod! «Slovensko učit. društvo», kakor «Národna Šola» in «Učit. vdovsko društvo» imajo navadno vsako leto ob enem meseca septembra svoj občni zbor. Tudi upravni odbor «Zaveze» ima nujne stvari obravnavati, kakor določitev kraja in časa prihodnjega občnega zborovanja, konečno določitev raznih peticij itd.

Obračamo se torej uljudno na Vas, da nam določite čas, ob katerem bi se lahko udeležili te seje. Zgoraj omenjena društva ravnala se bodo po nas. Prosimo Vas nujnega odgovora.

V Ljubljani v 17. dan julija 1889. l.

— Na tukajšnji gimnaziji je v sredi meseca julija 146 učencev dostalo vzprejemno preizkušnjo za prvi razred, in sicer 128 za slovenski, 18 pa za nemški oddelek. Vzprejemni izpit za prvi razred realke je v 15. dan julija t. l. napravilo 38 Slovencev in 26 Nemcev. — Izmej 34 abiturijentov Ljubljanske gimnazije jih pojde 24 v bogoslovje, 4 v jus, le 2 na modroslovno fakulteto, 2 v medicino, 1 k montanistiki in 1 k pošti.

— V tukajšnjem uršulinskem samostanu je bila v 20. dan julija t. l. lepa cerkvena slovesnost, pri kateri so bile preoblečene: Franciška Gutnik (zdaj sestra Benedikta) iz Šent-Vida pri Ljubljani, Franciška Štupica (zdaj sestra Magdalena) z Nabrežine in Lucija Bizjak (zdaj sestra Katarina) iz Trsta, vse tri učiteljice; Slovesno obljubo pa so storile: sestra Tekla Praprotnik iz Ljubljane (učiteljica), sestra Rafaela Žagar iz Ljubljane (učiteljica), sestra Rozalija Martinčič iz Šent-Jurija pod Kumom in sestra Marija Uršula Nanovska.

— Za obiskovanje učiteljskega tečaja za deška ročna dela na Dunaji je deželni odbor dal podpore po 50 gld. sledečim g. g. učiteljem: I. Hribarju iz Ljubljane, L. Jelencu iz Šent-Jurija pri Kranji, I. Adlešiču iz Šmartinega, J. Cepudru iz Litije, J. Janovskyu iz Višnje Gore, J. Hitiju iz Slavine in Ribnikarju iz Logatca.

— Učiteljski kurz na deželni vinarski šoli na Grmu bode letos od 6. do 27. dné avgusta. Vzprejetih bode 15 učiteljev, ki bodo dobivali v zavodu stanovanje in hrano brezplačno in povrnene potne troške. Učitelji, ki so želéli vstopiti v ta kurz, morali so se do 25. dné julija t. l. oglasiti pri deželnem odboru.

Premene pri učiteljstvu.

G. Štefan Primožič, začasni učitelj na Dobrovi pri Ljubljani, pride začasno na čvetero-razredno ljudsko šolo v Postojino. — Izpraševani pripravniki pridejo začasno: g. Josip Novak na Dobrovo, g. Albert Sitsch v Šent-Vid pri Ljubljani in g. Ivan Cerar v Preserje. Gspdč. Leticija Ahčin, učiteljica v Preserji, je šla k sv. Juriju pod Tabrom na Štajerskem. — Gspdč. Avgusta Kolnik, učiteljica na Blokah, je stalno nastavljena. — G. Leopold Belar, nadučitelj in voditelj II. mestne 5razredne deške ljudske šole v Ljubljani, je umirovljen. — G. Andrej Legat, učitelj v Budanjah, je umrl. N. v m. p.!

Št. 273

Razpisi učiteljskih služeb.

m. š. sv. Na II. mestni deški ljudski šoli v Ljubljani je popolniti mesto nadučitelja in šolskega vodje z zistemizovanimi pripadninami. Prošnje je do 15. avgusta letos izročiti pri podpisnem mestnem šolskem svétu.

C. kr. mestni šolski svét v Ljubljani v 25. dan julija 1889. l.

Št. 10393

Za II. mestni otročji vrt slovenski, ki ga občina Ljubljanska odpre s početkom prihodnjega šolskega leta, je popolniti mesto otročje vrtnarice s letno plačo 400 gld.

Prošnje za to (začasno) službo je s potrebnimi dokazili o sposobnosti za otročje vrtnarice vložiti do 15. avgusta letos pri podpisanim magistratu.

Magistrat deželnega stolnega mesta Ljubljane v 28. dan julija 1889. l.

Št. 460

okr. š. sv. Na enorazrednici v Blagovici se bode služba učitelja-voditelja z dohodki III. plačilnega razreda in s prostim stanovanjem stalno, eventuelno začasno oddala. Dotočne prošnje naj se postavnim potom vlagajo do dne 5. avgusta t. l. pri podpisanim uradu.

C. kr. okrajni šolski svet v Kameniku dne 13. julija 1889. l.

Št. 840

okr. š. sv. V šolskem okraji Postojnskem se bodo z začetkom novega šolskega leta stalno, oziroma začasno umestile te-le učiteljske službe:

1. na enorazredni ljudski šoli v Budanjah učiteljska in šolskega voditelja služba s 450 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem;

2. na enorazredni ljudski šoli v Podragi učiteljska in šolskega voditelja služba s 400 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem;

3. na enorazredni ljudski šoli v Oreheku (Nussdorf) učiteljska in šolskega voditelja služba s 450 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem;

4. na enorazredni ljudski šoli v Suhorji učiteljska in šolskega voditelja služba s 400 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem;

5. na četvorazredni ljudski šoli v Senožečah 4. učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače in s prostim stanovanjem;

6. na enorazredni ljudski šoli v Šent-Mihaelu učiteljska in šolskega voditelja služba s 450 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem;

7. na dvorazredni ljudski šoli v Hrenovicah drugo učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače in s prostim stanovanjem;

8. na dvorazredni ljudski šoli v Košani drugo učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače;

9. na dvorazredni ljudski šoli v Slavini drugo učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače;

10. na dvorazredni ljudski šoli v Šturji drugo učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače in s prostim stanovanjem;

11. na dvorazredni ljudski šoli v Vremu drugo učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače. Pri tej službi je opomniti, da jo šolska občina želi oddati učitelju, ki je orglavec in ki bi imel za to 100 gld. letne plače.

Prošnje za te službe naj se do 12. dne avgusta t. l. postavnim potom vlagajo pri tukajšnjem uradu.

C. kr. okrajni šolski svet v Postojini v 15. dan julija 1889. l.

Št. 623

okr. š. sv. V šolskem okraji Črnomeljskem nastavila se bodo s početkom prihodnjega šolskega leta za trdno, ali začasno naslednja učiteljska mesta:

1. Na novi dvorazrednici v Štrekljencu pri Semiču služba nadučitelja s 500 gld. letne plače, s 50 gld. doklade in s prostim stanovanjem. Na dalje na ravno tej šoli drugo učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače in s prostim stanovanjem.

2. Na novi enorazrednici v Božakovem pri Metliki služba učitelja in voditelja s 400 gld. letne plače, s 30 gld. doklade in s prostim stanovanjem.

3. Na novi enorazrednici v Gripljah pri Podzemlji služba učitelja in voditelja s 450 gld. letne plače, s 30 gld. doklade in s prostim stanovanjem.

4. Na dvorazrednici v Staremtrgu pri Poljanah drugo učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače in s prostim stanovanjem.

5. Na četvorazrednici v Črnomlji četrto učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače.

Za drugo učiteljsko mesto v Štrekljencu in Staremtrgu, kakor tudi za četrto učiteljsko mesto v Črnomlji morejo tudi učiteljice prositi. Prošnje naj se vlagajo do 15. dne avgusta 1889. l. pri podpisanim uradu.

C. kr. okrajni šolski svet v Črnomlji dne 13. julija 1889. l.

Št. 719

okr. š. sv. V Kranjskem šolskem okraji se bodo stalno, ali začasno namestile sledeče učiteljske službe:

1. služba na enorazrednici v Sorici s 400 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in z 80 gld. stanarine.

2. služba na enorazrednici v Dupljah s 400 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s stanovanjem;

3. druga služba na dvorazrednici v Poljanah s 400 gld. letne plače in s stanovanjem.

Prošnje naj se do 13. dne avgusta t. l. vlagajo pri podpisanim uradu.

C. kr. okrajni šolski svet v Kranji dne 17. julija 1889. l.